

Wilde zwijnenjacht

De wilde zwijnenjacht heeft, net als de beren- en wolvenjacht, iets grofs, maar tegelijkertijd iets heroïsch. Het is een jacht voor onverschrokken jagers en dito honden. We maken een rondgang in vogelvlucht, vanaf de oudheid tot aan de wilde zwijnenjacht in onze eeuw...

De buit

Het wilde zwijn (of everzwijn) komt over de gehele wereld voor en is de voorouder van het tamme varken. Hoe schattig jonge biggetjes ook zijn, volwassen wilde zwijnen zijn dieren om rekening mee te houden. Het mannetje – de keiler – kan tot ver over de 100 kilo wegen en heeft twee vervaarlijke slagstanden. De vrouwtjes, altijd kleiner en lichter in gewicht, werpen één tot twee keer per jaar maximaal 12 jongen na een draagtijd van circa 115 dagen. Wilde zwijnen leven voornamelijk in half open landschappen met loofbossen en in landbouwgebieden, mits er voldoende beschutting is. Ze komen in vrijwel alle Europese landen voor, leven in

kleine groepen (rotten) en sinds mensenheugenis wordt er op hen gejaagd. Achtereenvolgens voor het vergaren van voedsel, als teken van dapperheid en onverschrokkenheid en om overbevolking en overlast tegen te gaan. Wilde zwijnen leven 's nachts en in de schemering en voeden zich onder meer met eikels, kastanjes, groene planten, knaagdieren en aas.

'Suarz-wild'

Het wilde zwijn behoort tot het zogenoemde 'zwart wild', een oude term die al voorkomt in Beierse wetten van de zesde en zevende eeuw: 'Suarz-wild'. Het Nederlandse Jachtdecreet van 1991 deelt de wilde zwijnen in bij het grof wild; bejagen en afschie-

ten mag alleen op basis van een goedgekeurd afschotplan dat alle details regelt. Nog in 2009 is er veel onrust op de Veluwe in verband met het onacceptabele aantal wilde zwijnen dat niet alleen oogsten en wegbermen vernielt, maar ook een gevaar voor het verkeer vormt. Afschieten gebeurt vaak door middel van drukjacht: één jager, drijver of voorjager met hond zorgt ervoor dat het wild in beweging komt, waarna de jager, vaak vanuit een hoogzit, het wild bejaagt. Al vanaf de vroegste tijden wordt een onderscheid gemaakt tussen de jacht op het mannelijke en vrouwelijke wilde zwijn; de jacht op de keiler, die niet zelden de confrontatie aangaat, verdient bij jagers verreweg de voorkeur.

• Romeins reliëf uit de derde eeuw na Christus

• Een hond valt een wild zwijn aan. Mozaïek in het Bardonia Museum in Tunesië.

Grieks godenverhaal

Eén van de beroemdste jachten op een everzwijn heeft nooit plaatsgevonden, want die jacht maakt onderdeel uit van een Grieks godenverhaal. Omdat de godin Artemis niet is uitgenodigd op een feest, stuurt ze een everzwijn naar Aetolië. Het dier verwoest wijnbergen, bossen en oogstvelden, doodt het vee en drijft de bewoners binnen de muren van de stad Calydon. De dappere Meleagros roept alle helden op om samen met hem het dier te doden. Als alle andere jagers door het beest zijn gedood, slaagt Meleagros erin het everzwijn dodelijk te verwonden. Op Griekse vazen en reliëfs is deze jacht op het 'Calydonische everzwijn' talrijke keren afgebeeld.

De oudheid

Het begrip oudheid heeft geen betrekking op jagers uit de steentijd of jagende Neanderthalers in West Europa. Die periode ligt vele duizenden jaren vóór de tijd waarin de beschavingen rond het Middellandse

Zeegebied tot bloei komen. Dat onze prehistorische voorouders hebben gejaagd staat vast; we weten dat dankzij archeologische vondsten van wapens in combinatie met botten van dieren. Hoewel het handeldrijvers en veefokkers zijn, jagen de Soemeriërs in Mesopotamië (nu Irak) circa 3000 jaar voor Chr. onder andere op wilde zwijnen. Zij jagen niet voor hun plezier, maar als aanvulling op het voedsel. Ook Assyrische heersers, circa een eeuw later, staan bekend om hun passie voor de jacht op groot wild. Dat de jacht op wilde zwijnen ook door de Grieken en Romeinen wordt beoefend, is onder andere te lezen in het onvolprezen boek van Robert van der Molen, 'Honden bij de Grieken en Romeinen'. Men jaagt als aanvulling op het voedsel, maar ook om de oogsten te vrijwaren van schadelijk wild. Daarnaast is de jacht een onderdeel van de opvoeding van gegoede jongemannen. De Griekse jager-schrijver Xenophon, geboren circa 430 voor Chr., is van mening

Drijfjacht (of hetzjacht) – De dieren worden uit een bepaald gebied gedreven door jagers en honden en dan 'opgewacht' door de jagers. De honden jagen op zicht.

Parforce jacht – is strikt genomen geen hetzjacht. Honden jagen het wild met het gebruik van hun neus op, met als doel het wild uit te putten. De jagers volgen te paard.

Zwart wild – wilde zwijnen.

Mastiff – grote hond van gemengd ras (vroeger); wordt gezien als een nakomeling van de Molossers. De naam is afkomstig van het Angelsaksische 'masty', dat krachtig betekent.

Molossers – honden met gezamenlijke kenmerken, zoals een brede, verkorte snuit en de aanleg tot vastpakken en -houden.

Hetzen – achterna zitten, ophitsen, opdrijven.

Hatshund, Sauhund, Saufänger – drijfjacht, zwijnenhond, zwijnenvanger.

Warande – besloten jachtterrein.

- Vloermozaïek in de Villa Romana del Casale bij Piazza Armerina (Sicilië), gebouwd circa 300 jaar na Christus. Jagers hebben een wild zwijn gevangen met behulp van een net en een hond.

- Vloermozaïek in de Villa Hercules bij Piazza Armerina. De jacht op wilde zwijnen. Let op de blikkerende tanden van de honden en op de jager op de voorgrond, die gewond is aan zijn benen. De andere jager gebruikt een speer met weerhaken. (Foto: Marinus Nijhoff).

- Afbeelding uit 'Les Très Riches Heures', een gebedenboek voor de Franse Duc Jean de Berry (1340-1416). Op de achtergrond diens geboortehuis, het kasteel van Vincennes. De hoornblazer blaast ten teken dat de jacht voorbij is.

- Miniatuur uit 'Le Livre de Chasse' van graaf Gaston du Foix (Phoebus). Jagers te voet en te paard zetten met de honden de achtervolging in. Let op het eenvormige type van de honden en de verschillende wapens.

- Afbeelding uit 'Le Livre du Roy Modus et de la Roynne Ratio', tweede helft vijftiende eeuw. Alle ingrediënten zijn aanwezig: het kasteel, edellieden, paarden, honden, jachthoorn, een wapen en een wild zwijn.

het everzwijn weg springt, moet hij zijn zwaard trekken en dit het dier voorhouden.' Dan volgen nog wat adviezen om de kromme slagstanden te vermijden en: 'De vrouwelijke dieren bijten ook.' Pollux geeft een uitvoerige uiteenzetting van de manier waarop een wild zwijn aanvalt. De angstaanjagende tekst bevat woorden als bloeddorlopen ogen, vuur uit de ogen, knarst met zijn tanden, schuim om de slagstanden, borstels overeind, haatdragend, driftig, vurig, briesend bij het ademen. Kortom, geen dier om ongewapend tegen te komen. In de loop der eeuwen worden wilde zwijnen op verschillende manieren bejaagd: te voet, met netten, te paard in een drijfjacht of een parforce jacht. En vaak is er voor de jachthonden een rol weggelegd.

Vloermozaïeken en reliëfs

In de Griekse en Romeinse jachtteksten spelen honden zeker een rol, maar ook de wijze waarop en de attributen waarmee men het zwijn onschadelijk maakt worden uitvoerig

dat jagen de beste voorbereiding is op een leven als militair.

Cynegeticus

In Xenophons werk 'Cynegeticus' (Over de jacht) zijn beschrijvingen te vinden van onder andere de (netten) jacht op everzwijnen. Hij schrijft: 'Voetklemmen voor everzwijnen worden opgesteld op dezelfde wijze en op dezelfde plaatsen als voor de herten en op dezelfde wijze voert men de inspecties uit, zet men de achtervolging in, benadert men het dier en gebruikt men de jachtspeer.'

Xenophon waarschuwt de jagers als het zwijn pasgeboren biggen heeft: 'omdat zij nog heftiger strijden om het behoud van hun jongen dan om het eigen behoud.'

Hoewel zelf geen jager, besteedt Julius Pollux (Grieks: Polydeukes) in zijn 'Onomasticon' (tweede eeuw na Chr.) ook enige aandacht aan de wilde zwijnenjacht. Zijn teksten leunen op die van Xenophon en hij schrijft: 'En juist als het dier een everzwijn is, moet men de jachtspeer om het even of op een plek tussen de ogen of op de schouderbladen richten.' En: 'Indien

- Een prachtige gravure van de Vlaamse kunstenaar Iohannes Stradanus ofwel Jan van der Straet (1523-1605). Het jachtterrein is met netten afgezet en het wilde zwijn is door de honden in een hoek gedreven. De jagers maken met hun speren het werk af. Niet alle honden zullen dit gevecht overleven.

toegelicht. Nog beeldender dan de teksten zijn de afbeeldingen van de zwijnenjacht, die vooral in vloermozaïeken en reliëfs bewaard zijn gebleven. Zij tonen de jacht op wilde zwijnen in een realistische setting, met gebruik van honden, netten en speren. Ook uit andere landen, bijvoorbeeld Tunesië en Iran, zijn afbeeldingen van de wilde zwijnenjacht bewaard.

Kijken we naar het type hond dat op afbeeldingen van de zwijnenjacht in de oudheid voorkomt, dan kunnen we dat niet meteen koppelen aan een nu bestaand ras. Het zijn honden met korte oren, korte staarten, brede koppen en blikkerende tanden, maar

ook met spitse snuiten en ronde oren. De jagers zijn gewapend met pijl en boog of met speren en stokken. De speren of spiesen hebben weerhaken, waardoor wordt vermeden dat het wapen te diep in het zwijn wordt geduwd en men de controle over het gevecht verliest. Tot in de negentiende eeuw blijft dit type speer in gebruik.

De middeleeuwen

Nog ten tijde van het Romeinse rijk zijn het de Galliërs en andere stammen die in Europa op wilde zwijnen jagen, met als voornaamste reden de bescherming van de oogsten. Na de val van het West Romeinse rijk, in 476, krijgen

EERDERE JACHTPUBLICATIES:

- De jacht in de Oudheid
ONZE HOND juni 2006
- De valkenjacht
ONZE HOND september 2006
- Le Livre de Chasse
ONZE HOND december 2006
- De nettenjacht
ONZE HOND april 2007
- De jacht in de middeleeuwen
ONZE HOND januari 2008
- De keizer en de koning op jacht
ONZE HOND april 2008
- De wolvenjacht
ONZE HOND december 2008
- Vrouwen op jacht
ONZE HOND augustus 2009
- De berenjacht
ONZE HOND december 2009

onder anderen Goten en Franken grote delen van Europa in handen. Dat is het begin van een tijdperk waarin het recht om te jagen, en dan voornamelijk op groot wild ('de hoge jacht'), in handen komt van vorsten en de hoge adel. Geleidelijk verandert de noodzaak om te jagen voor voedsel in een stijlvol tijdverdrijf, echter alleen voor hen die

- Een simpele afbeelding van een zwijnenjacht uit 1695. Het wilde zwijn is in een hoek van de netten gedreven en door de 'Hatzhunde' gesteld. Let op het wapen van de jagers, een typische Sauspiess. (Collectie Sachsische Landesbibliothek).

- Schilderij van Abraham Hondius (1625-1691) getiteld 'Zwijnenhonden vallen wild zwijn aan' (1650). De witte hond met de brede kop en korte voorsnuit past in het plaatje van de 'Saufänger'.

• Schilderij van de Vlaming Frans Snyders (1597-1657), een specialist in het schilderen van jachttafereelen. De titel is 'Jong everzwijn gegrepen door een jachthond'. De hond is van het windhondentype. (Museum voor Schone Kunsten, Gent).

• Detail uit het schilderij 'La Chasse au Sanglier' van de Fransman Alexandre-François Desportes (1661-1743). De honden zijn van het type zware windhond. Eén draagt een beschermend 'pantser', veelal gemaakt van zeildoek of leer.

jachtrechten, gronden, paarden en honden bezitten. In de vroege middeleeuwen wordt de jacht op herten en (ever)zwijnen hoog geschat; vooral die op het wilde zwijn leent zich voor heldendaden. Men bejaagt hen te paard, waarbij het dier in een hoek wordt gedreven. Honden van het Mastiff en Molosser type zijn sterk genoeg om een wild zwijn te achtervolgen, aan te vallen en te stellen, maar het zwijn doden gebeurt door de jager, gewoonlijk met gebruik van een speer.

De gewoonte om in de buurt van residenties uitgestrekte bossen en parken aan te leggen, de banwouden of jachtparken, uitsluitend bestemd voor het jagen van de heersende macht, en het instellen van de doodstraf voor diegenen die illegaal jagen, dateren van deze periode.

Karel de Grote en zijn Molossers

Karel de Grote (742-814) mag als een stijlicoon worden gezien van de jacht in de middeleeuwen. Als heerser over een groot deel van Europa, zet hij de toon voor de wijze van jagen en de jachtcultuur. Dat hij ook op wilde zwijnen jaagt, is te lezen in het gedicht

'Karolus Magnus et Leo Papa' (Karel de Grote en Paus Leo), waarin de keizer een heldenrol speelt tijdens een grootse hofjacht in zijn jachtpark Brühl bij Aken. De aanwezige honden worden 'Molossers' genoemd; zij drijven de dieren die ontkomen zijn aan de vallen en klemmen op, waaronder *ein mächtiger Keiler*. Het is de vorst zelf die na een wilde achtervolging het hart van de keiler *mit seinem Schwert* doorboort.

Dankzij de nauwkeurige beschrijving van deze drijfjacht weten we dat de wilde zwijnen door grote, zware honden worden opgespoord en opgejaagd, 'gehetzt', en tegen de grond gewerkt. De jager maakt het werk af, waarbij hij, althans in Duitsland, gebruik maakt van een zogenoemde 'Sauspiess' of 'Saufeder'.

Bij vrijwel alle vormen van jagen in de middeleeuwen spelen honden een rol en door een meer gerichte fokkerij worden de types langzamerhand herkenbaarder en kunnen worden gelinkt aan huidige rassen. Net als in de oudheid, ziet men ook in de middeleeuwen de jacht als een noodzakelijke voorbereiding op het gevecht in oorlogen.

Jachtboeken

Dat de jacht en alles er omheen op een hoog peil staat, bewijzen de diverse jachtboeken die in de middeleeuwen verschijnen. Onbetwist het mooiste is het veertiende eeuwse, handgeschreven 'Le Livre de Chasse' (Het boek van de jacht) van de Franse graaf Gaston de Foix, beter bekend als Phoebus (1331-1391). Hij beschrijft daarin de eigen honden, waaronder een Mastin. Weliswaar een waakhond – aldus Phoebus – maar ook te gebruiken bij de jacht op groot wild. Behalve zo'n 600 jachtpaarden bezit Phoebus enorme kennels met honden. Honden voor de jacht op klein wild, op herten en op wilde zwijnen. Als we de prachtige miniaturen van de wilde zwijnenjacht bekijken, dan zien we alle ingrediënten: jagers, te voet en te paard, bewapend met bogen, speren en zwaarden. De honden zijn van verschillende types; zo zijn er met relatief lange en korte lichamen, met staande en hangende oren en spitse en stompe snuiten. Ze doen denken aan Brakken, Molossers en Windhonden. Volgens de overlevering laat Phoebus het leven – geheel in stijl – bij een wilde zwijnenjacht...

- *Ludwig Beckmann tekent in 1895 deze hond, die hij 'een gepantserde Duitse Dog' noemt. Het pantser dat de hond draagt, en dat hem beschermt tegen de slagstanden van het wilde zwijn, komt uit de collectie van de hertogen van Coburg en dateert van de zeventiende eeuw.*

Heroïsch

Tussen 1412 en 1416 versijnt 'Les Très Riches Heures', een gebedenboek dat door de Nederlandse gebroeders Van Limburg wordt gemaakt voor de Franse Duc Jean du Berry. Eén van de afbeeldingen toont het einde van de wilde zwijnenjacht. Maar liefst negen witte, bruine en gevlekte honden verdringen zich rond het kadaver. Ze hebben zowel korte als lange voorsnuiten, staande en hangende oren en worden in de literatuur beschreven als 'Bloedhonden' en 'Zwijnenhonden'. In zijn boek 'La Venerie' (1561) schrijft Jacques du Fouilloux dat een wild zwijn vooral gevaarlijk wordt als het dier is gewond of in het nauw wordt gedreven. Hij raadt jagers af om zwijnen met honden te bejagen. Maar juist dit gevaar maakt de zwijnenjacht zo heroïsch en het moment dat het in het nauw gedreven dier zich tegen de

- *De Franse schilder Carle Venet (1758-1835), gespecialiseerd in jacht en paarden, schildert deze wilde zwijnenjacht in Polen. Drie jagers, waarvan er twee zijn gewapend met een speer of spies, en talrijke honden gaan de strijd met het wilde zwijn aan. De Chart Polski is een Pools windhondenras dat op wolven en wilde zwijnen jaagt en wellicht zijn dit hun voorouders. Onder het paard met de in rood geklede ruiter, zien we een type 'Hatzhund'.*

van het wilde zwijn te meten. Een hondenleven telt niet zo zwaar.

'Een grote slagershond'

In de tweede helft van de vijftiende eeuw versijnt 'Le Livre du Roy Modus et de la Royne Ratio' (Het boek van koning Methode en koningin Rede). Een didactisch boek met beeldschone afbeeldingen van jagers te paard – met zwaard en jachthoorn – en witte en bruine honden, afwisselend met brede koppen met stompe of lange snuiten, maar altijd met hangende oren. In dit verband moeten we de Alaunt (Alan of Alano) noemen, een nu uitgestorven, grote, veelal witte hond van het Molosser type, die door Gaston de Foix een grote slagershond, waardevol als bewaker wordt

achtervolgers keert en de strijd met de honden en de jager aangaat, is voor edellieden de ultieme gelegenheid om hun krachten met die

genoemd en op de afbeeldingen in diens boek voorkomt.

Zowel uit afbeeldingen uit de oudheid als de middeleeuwen, blijkt dat het wilde zwijn geen prooi is om mee te spotten en vooral op de middeleeuwse afbeeldingen vloeit het (zwijnen)bloed rijkelijk. Honden spelen bij de zwijnenjacht in de middeleeuwen steeds meer een rol van betekenis en ook wordt er meer en meer gefokt op specifieke taken bij de jacht.

Kublai Chan

Aan de andere kant van de wereld, in het dertiende eeuwse China, heerst de machtige Kublai Chan. Dankzij Marco Polo, die in 1298 zijn hof bezoekt, weten we dat Chan in het bezit van 'Mastiff-honden' is en net zo'n grote liefhebber van de jacht is als de Franse graaf Gaston du Foix. Marco Polo is verbijsterd over het schouwspel dat hij te zien krijgt: *Als Chan op jacht gaat, gaan er tiendu-*

- Duitse voorstelling uit begin achttiende eeuw. Op de voorgrond gaat de grote witte hond de strijd met het wilde zwijn aan. Onder het wilde zwijn ligt een hond van het 'Hetzhund' type en rechts komt een derde hond zich in de strijd mengen.

- De Duitse barokschilder Franz Werner Tamm (1658-1724) schildert in 1706 deze jachtscène met een wild zwijn, een vos en twee zeer typische 'Hatzhund'; zwaar in lichaam, brede kop en korte voorsnuit.

zend bedienden met vijfduizend honden aan zijn linkerzijde en hetzelfde aantal bedienden en honden aan zijn rechterzijde mee. En als de heerser al jagend over de vlakte rijdt, kan men die grote honden voorbij zien stormen, de ene meute achter een mannetjes wildzwijn aan en de andere meute achter een hert aan. Durft Gaston du Foix een wild zwijn te voet tegemoet te treden met slechts één steekwapen, Kublai Chan blijft veilig op zijn platform zitten, dat door vier olifanten wordt gedragen. In Europa worden de jachtpartijen bij de aanvang van de zestiende eeuw steeds grootser, roekelozer en deca-

denter. De uitvinding van het buskruit en de komst van vuurwapens betekenen langzamerhand het einde van de middeleeuwse, ridderlijke jacht.

Vrouwen op zwijnenjacht

Een randminiatur in het manuscript 'The Taymouth Hours' (devote en filosofische geschriften; circa 1350), toont een 'dame op everzwijnenjacht'. Gekleed in een lange robe en gewapend met een speer, steekt ze een zwijn(tje) in zijn hals. Het is één van de weinige afbeeldingen die ik ken met een vrouw op wilde zwijnenjacht. Voor middeleeuwse adellijke

dames is de valkerij een meer voor de hand liggend tijdverdrrijf.

In Frankrijk is het Anne de Beaujeu (1461-1522), die met name van wilde zwijnenjachten en wolvenjachten houdt. Ook is zij een excellente fokster van honden en we weten dat haar lievelingshond – en dekru – een witte jachthond is (waarschijnlijk een Brak), 'Souillard' genaamd. Ook Margaretha van Oostenrijk (1480-1530), de dochter van keizer Maximilian I en opgevoed door Anne de Beaujeu aan het Franse hof, jaagt op hazen, herten en wilde zwijnen. Op een schilderij (1659) van Nicolaes Pietersz. Berchem is een vrouw bij de wilde zwijnenjacht afgebeeld. De dame zit, helemaal opgedoft, in dameszit op haar paard, terwijl om haar heen de honden en jagers het gevecht met het wilde zwijn aangaan.

Bizarre kostuums

Zoals gezegd, in de loop van de eeuwen worden de jachtpartijen roekelozer en decadenter en dat geldt vooral voor de hertenjacht. Dat worden grootse, soms bloedige expedities met picnics, concerten en banketten op het programma. De adellijke heren sparen kosten noch moeite om hun jachtgas-

- 'Boarhound'. Schilderij van een onbekende kunstenaar, gemaakt rond 1795. Dit type voldoet helemaal aan de beschrijvingen die in zeventiende en achttiende eeuw van de 'Hatzhund' of 'Sauhund' worden gemaakt.

- De Vlaamse schilder Frans Snyder (1579-1659) maakt dit schilderij vol actie van een groep honden die een wild zwijn achtervolgen. De 14 (!) honden zijn vrijwel allemaal van het zwaardere windhondentype. Let op de hond met het 'pantser'. (Museum of Fine Arts, Boston).

ten te entertainen en af te troeven. De jagers en hun dames verschijnen in bizarre kostuums en door het ophan-gen van immense beschilderde zeildoeken wordt de natuur nagebootst. Vanaf tribunes kunnen de toeschouwers zo'n 'lakenjacht' volgen.

De wilde zwijnenjacht blijft bescheiden van opzet en entourage, en ver-toont meer overeenkomsten met de berenjacht. De oorzaak zal mede liggen in het feit dat een hert of een vos bejagen toch iets meer cachet heeft dan de achtervolging van wilde zwijnen, zeker vanaf het eind van de elfde eeuw. In de oude jachtliteratuur spelen hazen, herten, vossen en vogels dan ook een iets grotere rol dan wilde zwijnen en ook op latere kunstuitin-gen, zoals porselein, glas en zilverwerk,

komt men niet zo vaak een wilde zwijnenjacht tegen. In Engeland houdt de jacht op wilde zwijnen al vroeg op, want in de loop van de zestiende eeuw zijn ze daar al nagenoeg uitgeroeid.

Pantser

Ondanks de uitvinding van het buskruit en de verbetering van vuurwapens, zoals het radslot geweer, blijft men in de zestiende eeuw het wilde zwijn op de 'ouderwetse' manier bejagen: in een klein gezelschap, te paard of te voet, met netten en lange of korte speren en vrijwel altijd geassisteerd door honden. De netten dienen niet

alleen om de dieren te vangen, maar ook om hen te transporteren naar de verschillende warandes. Zo worden er in 1648 in de warande van Tervueren gevangen everzwijnen uitgezet, die daarna door de vorstelijke en adellijke jagers kunnen worden geschoten. Niet zelden leggen tientallen honden het lootje tijdens wilde zwijnenjachten en het is gebruikelijk reserve honden achter de hand te hebben. Ze dragen soms een pantser, gemaakt van zeildoek of leer, om hen tegen de vervaarlijke slagstanden te beschermen. De gravures van onder anderen de Vlaming Iohannes Stradanus en de Duitser Johann Elias Ridinger laten dat tot in detail zien.

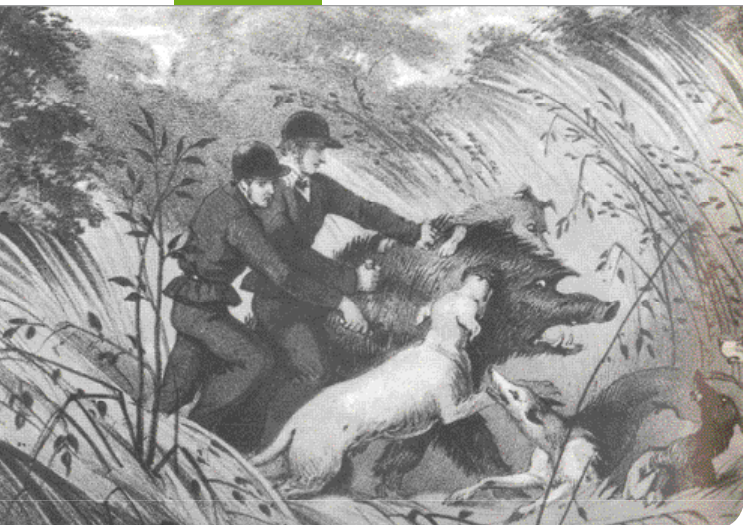
Korte oren, brede koppen

Al een paar keer zijn de termen Molosser en Mastiff gevallen. Deze types worden al in de oudheid gebruikt bij de jacht op groot wild. Kenmerkend zijn hun grote formaat, korte oren, brede koppen en bekken, hun instinct om te achtervolgen, te bijten én vast te houden. Ze tonen kracht, uithoudings-

- Tekening van een onbekende kunstenaar: wilde zwijnenjacht in Albanië, 1890. De jager rechts is gekleed in de nationale dracht.
- Diana festival te Bebenhausen (Baden-Württemberg), 1812. Het verjaarspartijtje van koning Friedrich I van Württemberg. Wilde zwijnen en herten dienen als vermaak voor de gasten en op deze dag worden 832 dieren gedood. Dit is een prachtige kopergravure van Johann Friedrich Wilhelm Müller (1782-1816).

- Illustratie uit 'With Rifle and Hound' door Samuel White Baker. Baker is een jager op groot wild in Ceylon (nu Sri Lanka) en verhaalt in zijn boek over zijn ontmoeting met een wild zwijn. De vier honden worden daarbij zwaargewond en één overleeft het niet.

- Maharana Jawan Singh van het koninkrijk Mewar (India) op wilde zwijnenjacht, 1835. De Mewar heersers worden vaak jagend afgebeeld, vrijwel altijd in gezelschap van honden. Hun paarden en honden zijn van hoge kwaliteit. Degene op deze afbeelding zijn duidelijk van het Saluki type. Het schilderij heeft twee scènes: op de achtergrond de achtervolging en op de voorgrond het doden. (Victoria and Albert Museum, Londen).

vermogen en (over)moedig gedrag. Op de miniaturen in 'Le Livre de Chasse' zijn ze al te zien en tot het einde van de achttiende eeuw blijven deze typen op schilderijen en prenten voorkomen.

Rashonden met Molosser en Mastiff kenmerken kennen we nu nog. Bijvoorbeeld de Bordeaux Dog, Mastino Napoletano, Cane Corso, Mastin Español en Bullmastiff.

In centraal en west Europa komen in de zestiende eeuw honden voor die bekend zijn onder de naam Berenbijters of Bullebijters. Uit deze groep ontwikkelen zich in diverse landen verschillende typen, zoals de 'Hatzhund', 'Sauhund' of 'Saufänger'. Zij achtervolgen het wilde zwijn op zicht en stellen het. Volgens kynoloog dr. Dieter Fleig zijn sommige Hatzhunde zo scherp dat ze tijdens de jacht ook paarden en ruiters aanvallen. De zwaardere 'Hatzhund' lijkt op een dogachtige, en de lichtere op een windhond, hetgeen op veel oude afbeeldingen ook goed is te zien. In zijn boek 'Der vollkommene Teutsche Jäger' (1719) schrijft Hans von Fleming wat hij onder Duitse Hatzhunde verstaat: *Englische Docken, Bären- oder Boll-Beisser, leichte Cours-Hunde, Saurüdden und Windspiele*. (De zware types met de brede koppen zijn de voorouders van onder andere de huidige Duitse Dog.) Met

lichte Cours-Hunde worden de Windhonden bedoeld.

Landgraaf Willem IV van Hessen (1532-1592) schrijft rond 1570 dat er in drie jaar 413 wilde zwijnen zijn geschoten, die zich *redlich gewehret* hebben. Zijn tijdgenoot Heinrich Julius, hertog van Braunschweig (1564-1613), staat bekend als de eigenaar van het grootste aantal 'Hetzrüden': zo'n 600! In Duitsland heeft vrijwel elk kasteel in die tijd eigen kennels met honden voor de jacht op groot wild. Tijdens de wilde zwijnenjacht is het heel gebruikelijk dat een aantal honden sneuvelt en een bekend gezegde is dan ook: *Wie hoofden van wilde zwijnen wil hebben, moet hoofden van honden opofferen*. Opmerkelijk is dat op de schilderijen van Vlaamse meesters de Windhonden in de meerderheid zijn als het om de wilde zwijnenjacht gaat.

Bloeddorstige schilderijen

De meeste afbeeldingen van de wilde zwijnenjacht dateren van de zeventiende en achttiende eeuw. Schilders als Peter Paul Rubens, Frans Snyders, Carl Vernet, Abraham Hondius, Alexandre-François Desportes en Jan Weenix maken realistische, soms bloeddorstige schilderijen van honden in gevecht met een wild zwijn. Op veel schilderijen zijn de honden groot, hoog op de

benen en soms smal in lichaam; ze hebben spitse hoofden en hangende of korte, wat opgetrokken oren en komen in diverse vachtkleuren voor. Het zijn Windhonden van het zwaardere type. Abraham Hondius schildert in de zeventiende eeuw echte 'zwijnenhonden': zwaar in lichaam, breed in kop en kort in voorsnuit. Hun kleur is wit, bruin of bruin met wit. Zij lijken in alle opzichten op de 'Hätzhund' of 'Sauhund'. Op de meeste schilderijen komen beide types voor. Hoewel in de loop van de negentiende eeuw hier en daar het besef ontstaat dat het zo maar afschieten van immense aantallen wilde dieren, de stand van

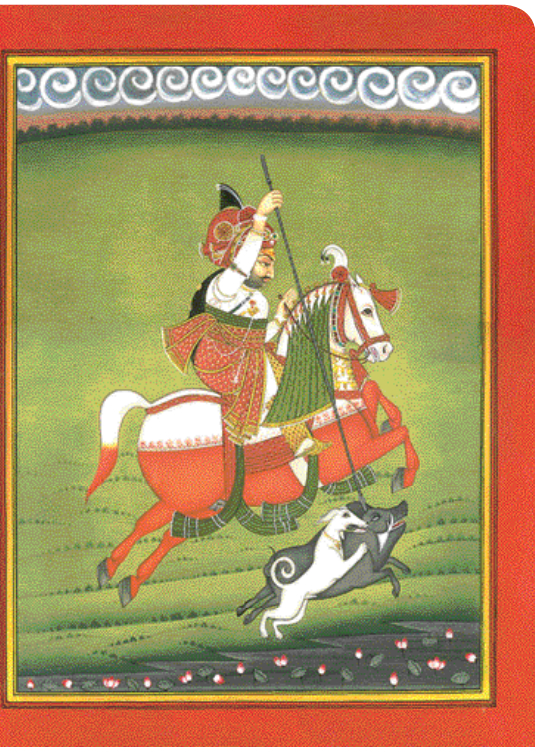
het wild niet bevordert, wordt er op 6 november 1812 bij het Duitse Bebenhausen het Diana Festival georganiseerd. Dit ter gelegenheid van de 58ste verjaardag van koning Friedrich I van Württemberg. Een kopergravure van Johann Friedrich Wilhelm Müller laat de grootse opzet van dit 'verjaarspartijtje' zien. Na zes weken van voorbereidingen, schieten de koning en zijn genodigden in nog geen twee uur 832 stuks wild. Het feestje eist twee doden: een jachtopzieder overlijdt aan rabiës en een timmerman valt van een stelling. Toch begint het beeld te kantelen en verschijnen er hier en daar publicaties van verlichte geesten, die getuigen van een nieuwe kijk op dieren, op jagen en op het behoud van bossen en landschappen. Jagen om te doden maakt heel langzaam plaats voor jagen om te beheren. Niet alleen de Franse Revolutie (1789-1804), maar ook de Duitse (1848/49) brengt boeren ertoe om te protesteren tegen het zinloos doden van wild op hun akkers. In Duitsland verliest

de adel geleidelijk aan hun jachtprivileges; landeigenaren, rijke burgers en ook militairen nemen voor een groot deel hun plaats in.

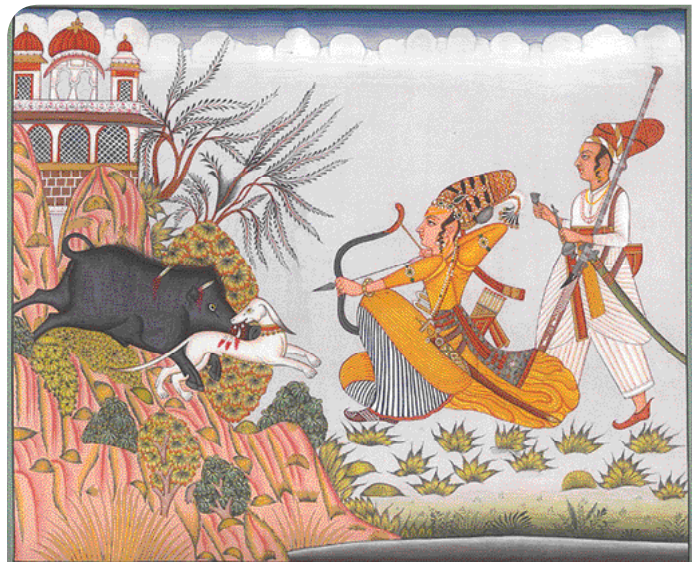
Wilde zwijnenjacht elders

Een paar voorbeelden van de wilde zwijnenjacht buiten Europa. In het Veerabhabra tempelcomplex in Lepakshi (Zuid-India) bevindt zich een prachtige fresco van een zwijnenjacht uit circa 1540. Het zwijn wordt bejaagd door een groepje mannen met pijl en boog. Het eeuwenoude koninkrijk Mewar, in west India, wordt in het begin van de negentiende eeuw geregeerd door Maharana Jawan Singh. Van hem is een prachtige kleurenprent bewaard, die de vorst toont op de wilde zwijnenjacht. Maar liefst acht honden, allemaal van het Windhondentype, vergezellen de jagers te voet en te paard. Van de hedendaagse Indiase kunstenaar Kailash Raj is een schitterende waterverf tekening bekend, gemaakt in Mughal stijl, waarop twee jagers, gewapend met pijl en boog, speer en zwaard een wild zwijn te lijf

gaan. De witte jachthond, ook een windhondentype, is al gegrepen door het zwijn en bloedt hevig. Dankzij het boek van Samuel White Baker, 'With Rifle and Hound in Ceylon' (1874), weten we dat in het huidige Sri Lanka, behalve olifanten en buffels, ook op wilde zwijnen wordt gejaagd. Bakers lievelingsjacht is de jacht te voet op wilde zwijnen, vergezeld door zijn honden en soms slechts gewapend met een jachtmes, vlijmscherp aan twee kanten. Hij schrijft over de onverwachte ontmoeting van zijn honden met een wild zwijn in de jungle, waarbij vier van de honden zwaar worden verwond en er één aan zijn verwondingen overlijdt. Hoewel Baker een geweer bij zich heeft, lukt het hem niet het zwijn dood te schieten. *Het was een enorm zwijn, aldus Baker, en wij waren voor de eerste keer verslagen en naar ik hoop voor de laatste keer.* In zijn boek spreekt Baker over 'pack' en 'hounds'. Op de afbeelding van deze zwijnenjacht zijn de vier honden te zien; geen van hen is direct te linken aan een ras.

- Een krijgsheer uit het eeuwenoude Mewar koninkrijk (west India) op wilde zwijnenjacht. De krijgsheer op deze waterverf tekening is gewapend met een spies en wordt vergezeld door een windhond type.

- Een prachtige waterverf tekening in de Mughal stijl van de hedendaagse Indiase kunstenaar Kailash Rai. Hij stamt uit een geslacht van traditionele Jaipur schilders. De jagers zijn bewapend met pijl en boog, spies en zwaard. De witte hond van het Saluki type is door het zwijn verwond.

• Een wilde zwijnenjager anno nu in Zwitserland. De honden zijn kruisingen tussen een Schwyzer Niederlaufhund, Beagle en Chien de Porcelaine. (Fotograaf onbekend).

'Zwijnen Heintje'

De bekendste jager op wilde zwijnen in Nederland is ongetwijfeld de echtgenoot van koningin Wilhelmina, prins Hendrik, hertog van Mecklenburg-Schwerin (1877-1934). Hij is een kundige grofwild jager, die na zijn aankomst op Het Loo meteen besluit de wildstand te verbeteren, zowel kwantitatief als kwalitatief, door onder andere de import van wilde zwijnen uit Mecklenburg. Grote stukken grond en bossen worden aangekocht en prins Hendrik is de enige 'aangetrouwde' Oranje die zich graag in jachtkledij laat schilderen en fotograferen. Het jagen op wilde zwijnen wordt hem niet door iedereen in dank afgenomen en aan zijn grootste liefhebberij houdt hij dan ook zijn bijnaam 'Zwijnen Heintje' over. Ook Hendriks achterkleinzoon, prins Willem-Alexander schijnt een liefhebber van de drijfjacht op wilde zwijnen te zijn. Of er honden aan deelnemen is een goed bewaard geheim... In 1923 wordt in Nederland de eerste moderne Jachtwet van kracht. In tegenstelling tot vroeger tijden wordt jagen ondergeschikt gemaakt aan het belang van de landbouw. In 1954 komt

er een nieuw element in de jachtwet: natuurbescherming en daarmee het behoud van de wildsoorten. In 1977 vindt verdere professionalisering plaats door het invoeren van een examen voordat men mag gaan jagen. En, zoals we al hebben gezien aan het begin van dit artikel, mogen wilde zwijnen in Nederland slechts bejaagd worden met speciale ontheffingen.

Drijfonden

In Zweden is het wilde zwijn rond 1700 bijna uitgestorven; rond 1940 zet men exemplaren uit en nu zijn er tienduizenden. Ze mogen het gehele jaar worden bejaagd, behalve tussen 15 februari en 15 april. Diverse stövare rassen worden daarbij als drijfjacht gebruikt, zoals de Drever, maar ook Spitsen en Elandhonden. In Finland is de Karelische Berenhond een zwijnenjager en zelfs Oostenrijk heeft een nationaal ras dat voor de jacht op wilde zwijnen wordt gebruikt: de Peintinger Brak. Bij onze oosterburen zijn het vooral de Duitse Jachtterrier, Hannoverse Schweisshund en de Bayerische Gebirgsschweisshund die op (het zweetspoor van) wilde zwijnen jagen.

In oost Europa zijn de Ogar Polski, Gonczy Polski, Slovensky Kopov en de diverse Joegoslavische Brakken zwijnenjagers, en in Italië kent men de Segugio. In Frankrijk werkt men vooral met grote Brakken, Bassets en de Griffons. Soms ook ziet men andere rassen bij de wilde zwijnenjacht, zoals Spaniels en Staande Honden, maar over het algemeen worden er toch drijfonden gebruikt.

In Nederland zijn er diverse rassen die deelnemen aan wat we maar de 'kunstmatige' zwijnenjacht zullen noemen: het volgen van een (zweet) spoor, waarbij zweet een ander woord is voor bloed. Gewonde of aangereden wilde zwijnen kunnen zo door getrainde honden worden opgespoord.

Ook Dashonden kunnen worden getraind op een kunstmatig zweetspoor en ook voor deze Teckels worden zulke proeven georganiseerd. Is de vossenjacht een Engelse specialiteit, de wilde zwijnenjacht wordt nu vooral in midden en oost Europa beoefend. Tot aan het begin van de twintigste eeuw blijft het een tijdspasering voor de hogere klassen. Daarna zien we steeds meer 'gewone' mensen aan de jacht deelnemen. Niet met grote équipages, maar te voet en in kleine gezelschappen.

Behalve in grote delen van Europa, kan ook in Amerika en Canada nog naar hartelust op wilde zwijnen worden gejaagd. Elk land kent daarbij eigen regels en eigen gebruiken.

En, net zoals de windhonden 'nieuw werk' hebben gekregen door coursing en windhondenrennen, hebben de 'zwijnenhonden' hun proeven en testen op zweetsporen wanneer 'echt jagen' niet (meer) is toegestaan.

De gewoonte dat gewapende jagers zich pontificaal laten fotograferen met of op een gedood zwijn, is iets van de twintigste eeuw. Het ziet er echter wel een stuk minder heroïsch uit dan de afbeeldingen uit vroeger eeuwen... <